

Mens en Wereld



Het land achter onze huizen aan de rand van de stad, waar nog steeds onbegrijpelijkwijls geen torenflats verrezen zijn, is voor de jeugd uit de buurt altijd een bron van vermaak geweest. Mits ze maar op hun hoede bleven voor de onvermijdelijke enge, boze mannen, konden ze er doen wat ze wilden en zo hebben ze er tenten opgezet, hutten gebouwd, gevoetbald en ook gewoon rondgezworven en bloemen geplukt. Potsierlijk uitgedost met spullen uit onze verkleeddoos, traden ze op met eigengemaakte toneelstukken of gaven circusvoorstellingen voor de kinderen van de vakantiescholen.

Wat er nu echter op 'ons' land gaande is, is nog nooit vertoond: een tent met het opschrift: 'Jezus redt en geneest. Aanvang 8 uur.'

Nu is er nog nooit iemand genezen op het land. Integendeel, het heeft ons een paar hersenschuddingen opgeleverd en tientallen meters pleister gekost. Aange trokken door het ongewone vroegen de kinderen of ze erheen mochten. Wij zeiden 'ja' en hadden hierdoor een onverwacht rustige zaterdagavond. Tot half tien. Toen werd er hard gebeld en kwam onze elfjarige jongste spruit naar boven stormen. Helemaal overstuur, half huilend, zat ze op de bank nog na te bibberen en vertelde van het enge 'amèn, amèn', dat die man steeds geroepen had en het 'hallelujah' van de mensen. Ook de overdreven blijmoedigheid van de vrouw van de voorganger had haar tegen de borst gestuit en op een gegeven moment was ze, na lang aarzelen natuurlijk, hard weggerend. Doodsbenauwd, dat ze haar zouden terugroepen.

Een uurtje later kwamen de anderen thuis. Ook opgewonden, maar met meer afstand. Ze hadden braaf en doodernstig met alles meegedaan en wezen aan op het liederenblad, dat ze stiekem hadden meegenomen, wat ze allemaal bij orgel en tamboerijn gezongen hadden. Ze hadden hun laatste drie centen geofferd op de collecteschaal, waar overigens ook bankbiljetten oplagen en ze hadden hallelujah geroepen en onder het bidden stiekem gegluurd naar de bekeerlingen. Genezen was er niemand die avond.

We hebben ze lang laten spuien, want dat hadden ze echt wel nodig na dit avontuur, maar tenslotte lukte het ons toch om ze met zachte drang naar bed te krijgen.

Toen, ver na middernacht, de rust over het huis gedaald was, klonk er ineens een ontzettende klap. Mijn man sprong uit het bed en hoorde uit de kamer van de oudste heel benauwd: 'Kom eens hier.' De kamer lag vol scherven, overal: de witte plafonier was zomaar van het plafond gevallen. Volkomen onmogelijk, het ding zat met klemmen vast, het kon gewoon niet. 'Dat komt ervan!' zeiden wij luguber.

'Waarvan?' Nu ja, nee hoor, we zijn humanisten!



De waardigheid der bisschoppen en de menselijke waardigheid

HET VERBOD voor katholieken om lid te worden van het NVV is door de bisschoppen ingetrokken. Het was uitgevaardigd bij het beruchte Mandement van 1954. Het is gelukkig dat deze poging, om de geestelijke vrijheid en daarmee de democratie te beperken, is beëindigd. Het weigeren van de sacramenten en een katholieke begrafenis aan katholieken die lid wilden worden van het NVV immers, kan door niet-katholieken nauwelijks anders gezien worden dan als een poging het eigen oordeelsvermogen van katholieken te ontcrachten. Daardoor werd de democratie ondermijnd. Iedere Nederlander — of hij voorstander is van het NVV of niet — kan zich verheugen over de herroeping daarvan.

Twee motieven worden door de bisschoppen aangevoerd voor de wijziging van hun standpunt. Ten eerste zou het NVV milder geworden zijn tegenover kerk en godsdienst en ten tweede zou bij de katholieken de persoonlijke beleving van hun geloof zijn versterkt. Dit laatste mag waar zijn, het eerste schijnt uit de lucht gegrepen. Niet dat het NVV nu vijandig zou staan tegenover kerk en godsdienst, maar men kan moeilijk inzien dat dit in 1954 anders was. De redenering lijkt er vooral op gericht het gezicht van het episcopaat te redden. Maar het is de vraag of het 'gezicht' van het episcopaat en van de katholieke kerk niet ongeschonden te voorschijn zou zijn gekomen bij een ruitelijke erkenning van ongelijk.

Dan zou er misschien ook aanleiding gevonden zijn correcties aan te brengen op thans wel extreem klinkende uitspraken ten aanzien van b.v. de Bond voor Sexuele Hervorming, de Partij van de Arbeid en het Humanistisch Verbond. Van de (toenmalige) Bond voor Sexuele Hervorming werd ge-

zegd dat hij in beginsel en in feite tracht de christelijke (ook protestantse?) moraal te doorbreken en dat het voor een katholiek ongeoorloofd is bij dergelijke instanties raad te zoeken. Van de Partij van de Arbeid heette het dat de bisschoppen ernstig vreesden voor het behoud van christelijk geloof en christelijke zeden bij hen die zich bij de socialistische geleerden aansloten.

EN WAT werd er gezegd over het Humanistisch Verbond? Zijn streven zou een ijdel pogen blijken. Het relativeerde goed en kwaad. Dat zou tot een volkomen ondergang leiden. De bisschoppen maakten er bezwaar tegen dat het Verbond voor zichzelf een bevoorrechte positie zou trachten te verwerven en zij verzetten zich tegen iedere gelijkstelling in rechte en in feite van de godsdienstige verzorging door de kerk en door het Verbond. Dat alles is niet herroepen, noch genuanceerd.

Men krijgt de indruk dat de bisschoppen onderling niet eensgezind waren over een principiële nieuwe benadering van deze hele kwestie en onder die omstandigheden eenvoudig gezwicht zijn voor de macht der feiten en de feitelijke macht van het NVV. Men kan het NVV daarmee gelukwensen; maar niet de katholieke kerk en daarom in zekere zin ook niet het Nederlandse volk. Aan de andere kant kan men rustig vaststellen dat het Mandement van 1954 nooit meer dan een dode letter is geweest. De katholieken hebben het voor kennisgeving aangenomen en eenvoudig naast zich neergelegd.

De katholieken die lid waren van de Partij van de Arbeid zijn dat gebleven; andere katholieken zijn daarna lid geworden. Het gesprek over de sexuele hervorming is door-

(Zie verder pag. 3)

Uitgave van het Humanistisch Verbond - Verschijnt om de veertien dagen
20e jaargang no 17 - 18 september 1965

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

HET IKOR heeft zich in zijn radio-uitzending Resonans ongerust gemaakt – en terecht – over het feit dat de kerken zich zo weinig gelegen laten liggen aan het gehaspel met de eedsformule in de rechtszalen. Men liet in hoorspelvorm horen hoe zoiets gaat:

– U bent Jacobus Cornelis Kuitebrouwer, 48 jaar, gehuwd, geboren in Amsterdam. U bent geen familie van de verdachte. Wilt u dan nu de eed afleggen. Steekt u dan op de beide ...

– Liever niet, Edelachtbare, daar heb ik bezwaar tegen.

– U wilt de eed niet afleggen. Bent u doopsgezind?

– Nee, ik ben niks, ik heb geen geloof.

– Maar dan kunt u toch wel even de eed afleggen?

– Nee, dat doe ik liever niet, nee ...

– Ja, meneer, weet u nou wel wat voor rompslomp dat allemaal weer betekent? Moeten er weer allerlei verklaringen getekend worden en dat houdt de hele boel op. We hebben nog genoeg zaken op de rol. Maar ja goed, als u erop staat ...

– Nou ja, zo is het ook weer niet.

– Het is uw recht, hoor.

– Nou ja, nee, nee, laat u maar zitten.

– U bent bereid de eed af te leggen; steekt u dan op de beide voorste vingers van uw rechterhand – nee, andere hand, voorste vingers, ja – en zegt u mij na: zo waarlijk ...

– Zo waarlijk.

– Helpe mij.

– Helpe mij.

– God Almachtig.

– God allemachtig.

Waarop een andere stem zegt: 'En ondertussen de Bond tegen het vloeken maar preventieve bordjes ophangen op de stations. Het klasieke bord met de woorden: Spreek vrijmoedig over God ... begint nu te verdwijnen en maakt plaats voor het eenvoudige 'Vloek niet'. Is de bond er zich ook van bewust, dat God er bij ons openbaar ceremonieel wel wat al te vrijmoedig bijgehaald wordt?'

ANDERE KRITIEK op de magistratuur komt uit de hoek van het Algemeen Dagblad:

'Mr. C. W. baron van Dedem, officier van justitie bij de rechtbank te Assen, heeft een verdachte die de nagedachtenis van generaal Van Heutsz zou hebben beledigd, toegevoegd: 'U heeft de tijd van Van Heutsz niet meegemaakt, evenmin trouwens als de jongste wereldoorlog. U mag er dus niet over oordelen.' Met alle hoogachtung aan een lid van de staande magistratuur verschuldigd: deze opmerking van de officier van justitie te Assen is je reinste quatsch. Baron van Dedem heeft de tijd van

Napoleon niet meegemaakt. Zou hij werkelijk zichzelf wijsmaken dat het hem niet past een oordeel te hebben over Napoleon? (...) Een officier heeft (...) niet het recht – of dat nu een verdachte is of niet – een oordeel over een bepaalde situatie, een bepaald mens, een zeker tijdperk, te ontzeggen. Neemt hij dat recht wel (...), dan wekt hij sterk de indruk, over de geestelijke vrijheid van de mens een oordeel te hebben, dat niet in onze tijd past.'

EEN REDACTEUR VAN DE N.R.C. ging eens na hoe vaak de laatste tijd niet dat 'argument' gebruikt werd: 'Je kunt er niet over oordelen, want je bent er niet (bij) geweest.' Hij somt op: vrijwel alle discussies over de Zuidafrikaanse apartheidspolitiek, een van de studenten die vorige maand Cuba bezochten, reacties op anti-Duitse uitingen van jongeren naar aanleiding van de verlovings van prinses Beatrix en de bovengenoemde zaak in Assen. En dat in een paar weken tijd. Te eniger tijd wordt deze doodoener altijd naar voren gebracht door mensen wier werkelijke argumenten tekortschieten en in de meeste gevallen ter verdediging van een nogal kwalijke zaak. Alsof er geen geschiedschrijving bestaat, alsof de moderne communicatiemiddelen nog moeten worden uitgevonden ...

DIE COMMUNICATIEMIDDELEN kunnen de zaken wel verdoezelen, verdraaien zelfs, maar zouden er dan geen andere zijn die daarop wijzen? Als Zuid-Afrika van Week tot Week, een propagandaschriftje van de Zuidafrikaanse ambassade in Den Haag, bij voorbeeld schrijft: 'De heer Ovid Mofolo, een Bantoeadvocaat uit Durban, die zijn studies in de rechten volgde aan de universiteit van Zuid-Afrika en aan de universiteit van Witwatersrand, werd de post aangeboden van rechter bij het Opperste Gerechtshof van Basutoland', dan heeft dat kennelijk de bedoeling ons diets te maken, dat die negers in Zuid-Afrika toch nog heel wat kunnen bereiken. Maar Basutoland is nu juist een Brits protectoraat en behoort dus niet tot Verwoerds Unie! In zo'n negerstaat is het vrij logisch, dat een neger lid wordt van het Opperste Gerechtshof; het is veel minder logisch, dat in Verwoerds paradijs met zijn in overweldigende meerderheid gekleurde bevolking, zo weinig negers rechter zijn. Ook dat werpt een vreemd licht op wat men daar onder recht verstaat.

HET HEEFT MIJ wel goed gedaan, dat plaatje in de krant van die Duitse jongens die druk bezig waren de joodse begraafplaats in Bamberg weer keurig in orde te

brengen. Natuurlijk, zij kunnen met zijn allen nauwelijks goedmaken wat die ene kladderaar al weer voor kwaad aan de naam van het nieuwe Duitsland heeft gedaan, maar juist nu in de verkiezingsstrijd weer tal van onfrisse en gevaarlijke nationalistische sentimenten bij onze oosterburen opborrelen, is het goed te weten, dat zij er óók zijn, die frisse, normale, gezonde jongens.

'TER MEERDERE GLORIE van tamboer-klaroenblazers, kapelmeesters en majoors wordt vandaag (4 september) voor de laatste maal de Taptoe Delft '65 opgevoerd,' schrijft Wim Alings jr. in De Groene (...) 'De taptoe stond in het teken van 'de 20-jarige bevrijding van ons land' en dat is een goéd teken. Er werden dan ook vlaggen gedragen 'van de landen die 20 jaar geleden aan de bevrijding van Nederland hebben meegewerkt'. De vlag van België was daarbij en u mag éénmaal raden welke vlag men vergeten had ...' Juist, maar u mag nooit meer raden, u bent een communist! U moet toch begrijpen welke vlaggen er anno 1965 op ons propaganda-karretje passen. En wat kan ons die bevrijding nu eigenlijk schelen?

HET VADERLAND MELDT, dat deze maand de uitgave tegemoet kan worden gezien van een boek, 'De christen-agnosticus',* geschreven door een der meest vooraanstaande methodistische geestelijken, dr. Leslie Weatherhead. Het blad geeft bij wijze van voorproefje een paar citaten die alvast doen vermoeden wat een beroering dat boek zal verwekken:

'Vele verklaarde agnostici staan dichter bij het geloof aan de ware God dan vele gewoontekerkgangers, die geloven in een fictief wezen dat niet bestaat en dat zij ten onrechte 'God' noemen.'

'Werkelijk, ik vraag me af, waarom zoveel mensen naar de kerk gaan. Het christendom moet wel een wonderbare innerlijke kracht hebben, anders hadden de kerken het allang vermoord.'

'Niemand kan, bij gebrek aan gegevens die niet te krijgen zijn, zeggen, dat Christus 'de enige zoon

van God' is. Er is misschien een zoon van God op Mars.' De moderne leek kan de gedachte aan een vastgestelde dag des oordeels uit zijn hoofd zetten'.

DON JOAQUIN BUXÓ MONTESINOS heeft een boek geschreven over het leven van Jeanne d'Arc, getiteld 'De leliën achter de brandstapel'. Hij zegt daarin over bewijzen te beschikken, dat Jeanne d'Arc niet op de brandstapel is gestorven, maar tijdig wist te ontsnappen, terwijl een ander door de beul in haar plaats naar de brandstapel werd geleid. Hij is ervan overtuigd, schrijft de Standaard, 'dat Jeanne d'Arc na haar georganiseerde ontsnapping trouwde met Robert des Armoises van Lotharingen en zich op zijn kasteel terugtrok. Zij leefde nog twintig jaar na haar zogenaamde verbranding. Señor Buxó is in het bezit van een foto van een graftombe, waarvan op geheimzinnige wijze het oorspronkelijke opschrift verdween. Dit luidde: 'Hier rust het stoffelijk overschot van haar, die tijdens haar leven gekend was als de jonkvrouwe van Frankrijk.' Tien jaar geleden, zo gaat señor Buxó verder, ontdekte men tijdens herstellingswerkzaamheden aan het paleis van Armoises een altaarstuk met de afbeelding van Jeanne en haar echtgenoot. De kunstenaar had er de wapenschilden bijgeplaatst, zodat er geen twijfel mogelijk is over de echtheid.'

Tenslotte blijkt de heer Buxó ook nog de trouwakte van Robert des Armoises en zijn beroemde echtgenote gezien te hebben. Maar als dat allemaal waar is, hoe zit het dan, vraagt de lezer uit Den Haag die mij dit kranteknipstel stuurde, met de 'heiligheid' van Jeanne? Nou, heel eenvoudig: de inhoud van dat boek wordt ontkend of (liever) doodgezwegen. Zo gaat dat.

*) Een agnosticus is iemand die van mening is, dat het ons niet mogelijk is iets te weten over het wezen der dingen, het goddelijke, het absolute, of hoe men dat ook omschrijven wil. Dat vinden vele humanisten, maar hoe men de term „christen-agnosticus" moet uitleggen, is mij niet zonder meer duidelijk. Misschien blijkt het uit het boek. (dlR.)

Als ik deze onrust maar kon
weghouden
maar zij wil doorbreken
de wanden
de winden hebben mijn harts slag
al mijn stem hoor ik al
in het water
en mijn ogen branden al
in de luchten
de vrouwen simpele bloemen
zijn groot en rijk
en schoon van zachte rust
en zeggen mij dat ik wonderlijk
ben en vlinder en hebben mij lief

E. Brent Besemer

Uit: 'Het onbekende hart' – Pauw- en Loophof (1952)

Onze ontspoorde medemens

VAN TIJD TOT TIJD worden we opgeschrikt door grote koppen in de dagbladen over misdrijven. De koppen en de artikelen worden gewoonlijk gretig gelezen en spreken meer tot de verbeelding dan voorlichtende en beschouwende artikelen over de verschijnselen 'misdaad' en 'misdadiger'. Hoe begrijpelijk dit ook is, het is tegelijk jammer omdat de opvattingen over misdaad en misdadiger bij het grote publiek sterk eenzijdig ontwikkeld zijn.

Alle voorlichting in pers, radio en televisie ten spijt blijft hardnekkig de mening bestaan, dat 'de misdadiger' een in alle opzichten afwijkend mens is, die onverbeterlijk geacht moet worden en die liefst blijvend uit de maatschappij verwijderd moet worden. Mede daaruit is misschien te verklaren dat ook het begrip 'reclassering' in het gewone taalgebruik een ongunstige bijklank heeft. Het zijn immers 'de mensen van de reclassering', die zich dagelijks met misdadigers bezig houden, die — zoals men nog dikwijls kan horen — 'alles goed praten' wat deze mensen aanrichten.

(Vervolg van pag 1)

gegaan en er is van katholieke zijde een grotere openheid voor deze kwestie dan ooit te voren. De gelijkstelling van godsdienstige en niet-godsdienstige geestelijke verzorging wordt meer en meer een feit. Het Mandement neigde tot een voortschrijdend isolement van de katholieken, en wij vroegen ons af of dat nog mogelijkheden zou openlaten voor een eerlijke uiteenzetting over de vragen die ons zo fundamenteel verdeeld houden. Maar de praktijk heeft geleerd, dat sindsdien de open gedachtenwisseling pas goed op gang gekomen is.

HET MANDEMENT van 1954 is achteraf gezien geen leidinggevend document geweest aan het begin van een nieuwe periode, maar de afsluiting van een verleden. Laat dan ook het verleden, maar verleden blijven. Het episcopaat is intussen vrijwel geheel vernieuwd; laten we liever letten op huidige daden dan op vroegere woorden. En dat te meer nu ook internationaal besprekingen met het Vaticaanse secretariaat voor de niet-gelovigen op gang zijn gekomen. Wij wilden indertijd dat de voorwaarden geschapen zouden worden, waarbij wij elkaar, ondanks alle verschil in overtuiging, als mens niet zouden hoeven los te laten. Wij willen graag zien of dat nu in feite mogelijk zal zijn.

De bisschoppen hebben bij hun huidige verklaring over het Mandement van 1954 blijkbaar nauw gelet op de waardigheid van het episcopaat. Of ze in dat streven erg geslaagd zijn, mag betwijfeld worden. Maar laten we ons niet te diep in deze vraag begeven, als in feite zal blijken dat samenspreking en samenwerking met de katholieke wereld alle ruimte laat voor gezamenlijke verwerkelijking van de menselijke waardigheid.

Het zou boeiend zijn de houding van het grote publiek tegenover misdadigheid en reclassering aan een nader onderzoek te onderwerpen, maar dat is niet het doel van dit artikel. Wel lijkt het van belang nog eens vast te stellen wat 'reclasseren', zoals dat in het algemeen binnen het kader van een reclasseringsvereniging gebeurt, nu eigenlijk inhoudt.

Reclasseren betekent in eerste instantie altijd een daad stellen, een stap doen in de richting van een ander. En die ander is in dit geval een ontspoorde medemens, iemand die met de justitie in aanraking is geweest. Dat deze eerste stap door de niet-ingewijde op dit gebied dikwijls zo uitermate moeilijk gezet wordt, is mede een gevolg van de bedoelde eenzijdige opvattingen.

Laat ons voorop stellen dat geen twee mensen gelijk zijn en dat het verschil bepaald niet alleen uit hun vingerafdrukken is af te leiden. Maar de verschillen tussen u en een ontspoorde medemens behoeven niet groter te zijn dan die tussen u en uw buurman van tweehoog of van links beneden. En voorts,

Reeks nieuwe Phoenix-pockets

DE UITGEVER van de Phoenix-pockets (W. de Haan NV - Zeist) zond ons na de eerste vijf nu de volgende zeven nummers van de reeks 'Zoals er gezegd is over'. Reeds eerder heb ik er op gewezen, dat deze serie zich goed leent om de bijbel te leren kennen. Men vindt er veelzijdige voorlichting, ook Joden en Islamieten hebben hieraan meegewerkt. Met de jongste resultaten op wetenschappelijk gebied is rekening gehouden. Fraaie illustraties verlevendigen een belangwekkende tekst. De titels zijn: De woestijn, De intocht, Richteren, Koningen en Kronieken, Jesaja (met Hosea, Amos en Micha), Jeremia (met Joël en Jona) en De profeten der ballingschap (Ezechiël, Jesaja II en III en Haggai). Verder de volgende Phoenix pockets van algemene aard:

'De vrouw in de kunst' van Charles Wentinck, 'niet de vrouw, zoals zij is, maar zoals de man haar ziet'.

'Het oude China' door William Watson. Archeologische gegevens over het Hemelse Rijk vóór 200 v. Chr.

'Negentiende-eeuws zilver, door W. Koonings. Over stijlvormen, in het bijzonder die uit de vorige eeuw, de techniek van het vervaardigen der voorwerpen, keurtekens en vervalsingen.

'Nederlandse auteurs van vijf generaties', kritische opstellen van W. L. M. E. van Leeuwen. Het begint met Van Eeden en aan het eind krijgt ook Jan Cremer nog een beurt(je). Wie de Nederlandse letteren liefheeft vindt hier veel van zijn gading. 'Psychologische Encyclopedie' door drs H. van Praag. Enige opstellen, waarin het veld van onderzoek in grote trekken wordt geschetst en een alfabetische verzameling van termen met toelichtingen. 'Galileo Galilei'. Dr. D. Burger schreef een boeiend verhaal over Galilei's leven en werken en zijn strijd met de kerk.

'Kunst en Beschaving der West-Grieken', d.w.z. van de Grieken, die hun kolonies in Zuid-Italië en op Sicilië hadden. De auteur, A. G. Woodhead is archeoloog.

'Jules Verne'. Het levensbericht van de bekende Franse auteur uit de pen van mr. E. Franquinet. 'Jan van Ruusbroec' door C. Wilkeshuis. Een beeld van de Vlaamse mysticus en van zijn werk, dat niet alleen in de godsdienstgeschiedenis, maar ook in die van de Nederlandse letterkunde een plaats heeft gekregen.

Pr.

'de' misdadiger bestaat niet, er bestaan alleen mensen die strafbare feiten hebben gepleegd, ernstige en minder ernstige, en morgen kunnen uw man, uw vrouw, uw zoon of dochter of mogelijk uzelf tot hen behoren. Uitgesloten? Eén van mijn kennissen was lange tijd bevriend met twee aardige meisjes van goeden huize en onbesproken gedrag, meisjes die van iedereen in hun omgeving het volste vertrouwen genoten. Eén van haar vond hij zo aantrekkelijk dat hij met haar had willen trouwen, als zij van zijn leeftijd was geweest. Toen deze kennis reeds lang getrouwd was, werd hij na jaren opgeschrikt door het bericht dat zijn beide vroegere vriendinnen — inmiddels vrouwen op middelbare leeftijd — betrokken waren bij een poging tot doodslag. Het is hier niet de plaats op de motieven in te gaan noch op de uitkomsten van het gerechtelijk onderzoek, maar ik wil wijzen op de dunne wand die ons scheidt van onze ontspoorde medemens.

IEDERE NEDERLANDER wordt geacht de wet te kennen, maar welke doorsnee Nederlander kent het wetboek van strafrecht? Gelukkig echter heeft hij voldoende gezond verstand en moreel besef om te onderscheiden wat mag en niet mag, al kan hij tegelijk weten hoe moeilijk het soms is niet in overtreding te komen. Mensen struikelen regelmatig en sommigen hebben tijdelijk de hulp van een ander nodig om weer op de been te komen. Er zijn mensen die van huis uit weinig meekrijgen; dat bedoel ik letterlijk en figuurlijk. Letterlijk, als het ouderlijke gezin en de verdere naaste omgeving weinig te bieden heeft aan normbesef en gezond verstand. Figuurlijk, wanneer het met de geestelijke of lichamelijke vermogens niet al te best gesteld is. Ook deze mensen maken deel uit van onze samenleving en hebben recht op een eigen plaats en een eigen leven. Soms kunnen mensen zo gefeist worden door het leven dat zij niet meer in staat zijn op eigen krachten verder te gaan. Het zal geen moeite kosten nog andere factoren op te noemen, die tot ontsporingen kunnen leiden, maar ik wil hiermee volstaan.

We kunnen ons afwenden van deze 'mislukelingen', maar ook kunnen we ons — op grond van welke levens- of mensbeschouwing dan ook — medeverantwoordelijk voor hen voelen. Bij reclasseren gaat het niet om vergoelijken van hetgeen gebeurd is, maar om het aanvaarden van medeverantwoordelijkheid voor onze geestelijk en moreel minder goed toegeruste medemens. Van deze medeverantwoordelijkheid uit proberen we hulp te bieden met de materiële en niet-materiële middelen waarover we beschikken, om als het kan de ontspoorde zelf en de maatschappij te vrijwaren voor verdere moeilijkheden. Deze hulp kan op verschillende niveaus gegeven worden door speciaal daartoe opgeleide maatschappelijk werkers en door vrijwilligers. Het geëigende hulpmiddel daarbij is het tot stand brengen van een vertrouwensrelatie met de ander, want eerst dan kunnen we tot een gezamenlijk plan komen.

J. G. VAN DER SPEK

(Dit artikel is geschreven ter aanbeveling van de jaarlijkse acties rond de Nationale Reclasseringsdag, welke dit jaar duren van maandag 20 september t.e.m. zondag 3 oktober. Red.).

Suriname: een ongelooflijk boeiend land 3

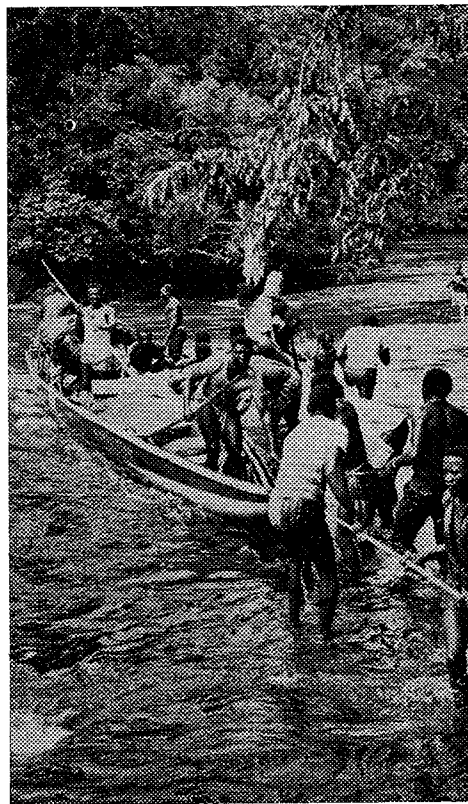
door
LEONORE DE VRIES

EN TOCH. TÒCH! Voor ons westerlingen is het land ongelooflijk boeiend. Misschien ook juist dóór die armoe. Of liever gezegd, door het ontbreken van het haast ál te gereglementeerde waar wij in Nederland aan gewoon zijn. Een maatschappijvorm als de onze die hand in hand gaat met overbevolking en met vergaande specialisatie in het beroepsleven, bestaat toch eigenlijk ten koste van het warme, spontane, eenvoudige. Het is een verademing in een land te wonen waar nog mensen zijn die op een stoep durven te gaan zitten als ze moe zijn, waar men nog in 't openbaar durft lachen. Lachen – zonder voor onbeschaafd door te gaan. In Holland kan men, als men iets doet wat buiten de als beschaafd geldende normen valt, ja zelfs als men er anders uitziet dan als gangbaar wordt verondersteld, soms de afkeuring voelen – ook al wacht men zich er wel voor dit openlijk te laten merken.

In Suriname is zoiets niet mogelijk. In Suriname lacht men als er iets gek of grappigs aan iemand is, maar je kan het geen uitslachten noemen. Ze lachen uit louter plezier en er is geen greintje achterbaktheid bij. De mensen zijn hier spontaner, meer zichzelf. Ze zijn vrolijker. Ik geloof vast, dat dit mede door het klimaat komt. Men heeft hier materieel niet veel nodig. Een andere reden dat men blijer kan zijn is omdat Suriname een land in opbouw is. Men is nog hoopvol. In Europa wéét men dat een hoog welvaartspeil nog geen geluk betekent.

Als ik hier aan West-Europa terugdenk, denk ik aan jachtig leven, gecompliceerd denken, aan zware, weinig opwekkende filosofieën – aan het uitzichtloze. Sociaal, economisch, technisch hoog ontwikkeld-zijn is veel waard. Het materiële en het intellect, dat zo hoog staat aangeschreven, is belangrijk. Maar het is eenzijdig, het is niet voldoende. En dat voelt men in Europa wel, bewust of onbewust. Waarom zou het anders zo vermoeid, zo weinig levenslustig zijn ondanks alle welvaart? Waarom anders die hang naar het primitieve, alsof men daarvan het heil verwacht?

DE CULTUUR IN EUROPA is een groot goed. Cultuur in dié zin, zo sterk, zo hoog-ontwikkeld met zo'n eenheid, zo een cultuur die alles al doortrokken heeft, is hier nog niet. Er zijn culturen, in de zin van de tradities van de bevolkingsgroepen. De tradities die men meenam uit het moederland en die men zo goed als dat kan handhaaft in een smeltkroes als Suriname is. Men 'importeert' hier ook Europese cultuur, die echter maar weinig aansluiting vindt bij de bevolking. Er gaan de laatste tijd stemmen op die pleiten voor aansluiting bij de cultuur van Zuid-Amerika. Of men het daarin zal vinden? Men zal m.i. toch moeten uitgaan van het eigene. Wel een moeilijke opgave, als men zoveel soor-



Bosnegers zijn meesters bij het overtrekken van stroomversnellingen en watervallen in de grote rivieren

ten 'eigen' heeft! Moeilijk, maar interessant en de moeite waard!

Er leven hier nog gaven in het volk, die spontaan naar buiten kunnen treden, gaven die samenhangen met de echtheid, de directheid van voelen en het nog niet geremd zijn door de knellende banden van een te zeer geordende maatschappij. Het eigene is nog niet verstikt. Dergelijke dingen als in de Balkan tijdens de tweede wereldoorlog gebeurden, zouden hier ook kunnen plaatsvinden: de guerillastrijders in de bergen hadden geen verdovende middelen. Wat deed men als er tóch een operatie moest worden verricht? De kameraden kwamen om de patiënt heenstaan en zongen opzweepende liederen!

Het is voor Nederlanders een zeldzame ervaring zo'n uitbarsting van spontaneïteit, zo een volledig zich-geven, mee te maken. De eerste juli 1963 was een bijzonder feest: de grootse herdenking van de afschaffing der slavernij, toen precies honderd jaar geleden. Er waren optochten, kottomissie-shows, dansfeesten, sportmanifestaties en een vlootshow op de rivier.

Maar wat niet georganiseerd was en van te voren vastgesteld, wat zómaar gebeurde ergens op het grasveld van het Gouvernementsplein, te midden van een kleine ring publiek, op hoogstens 2, 3 meter grond in het rond, spontaan en in diepe ernst en blijdschap – dat is onvergetelijk voor me geweest en ik ben dankbaar dit te hebben kunnen meemaken. Twee Creoolse vrouwen waren daar aan het zingen en dansen. Meest improviseerden zij, liederen geïnspireerd op de slaventijd, waarbij de grootste vrouw met een sprekend, karaktervol gezicht als van bruin leer, nu eens blij, dan weer diep ernstig, vaak met humor doortinteld, steeds de leiding had. De andere vrouw, met witte stippen op de benen en een petje vrolijk achterstevoren op het hoofd, was de tegenspeelster; zij herhaalde woorden of zinsbrokken van de oudere, of antwoordde haar. Zij waren uitstekend op elkaar ingesteld en vaak eindigde zo'n lied of zo'n dans met een vrolijke lach of met een 'Joe tjier mi!' (je maakt me dood) van vermoeidheid. Beiden waren in kotto gekleed, de vrolijke wijde feestdracht van de Creoolse vrouwen. Ze hadden meegelopen in de optocht. De oudste vrouw was gekleed in een kotto die gemaakt was van speciaal voor deze dag 'uitgekomen' anjisa's, d.i. hoofddoeken: een rode met o.m. jaartallen erop en een verbroken slavenketen. Zij dansten een oude voetendans, waarbij zij steeds lager kwamen en die ermee eindigde, dat zij bijna omrolden. Zoiets verwekte dan hilariteit ook bij het publiek; vaak richtten zij zich tot hen, dikwijls zingend. En zo ontstond er dan vanzelf weer een lied. Zij zongen in het Surinaams; want, zoals de oude vrouw zei: 'Mi sabi taki bakra-tongo, ma tidé mi no kan, bikasi mi afo de taki tidé': Ik kan Nederlands (letterlijk: blanken-taal) spreken, maar vandaag kan ik niet, omdat mijn voorouders vandaag spreken. Zij zong: 'Ik groet de blanken ondanks dat ze ons geslagen hebben; ondanks dat ze ons geslagen hebben groet ik ze'. En zij gaven, in liedvorm, het bekende verhaal weer van de slaven, die 's nachts de plantage zouden ontvluchten en de avond tevoren een groot feest hielden en in het Surinaams zongen, dat zij zouden vluchten – de opzichters konden hen toch niet verstaan!

DE EENVOUDIGE WIJSHEID en schoonheid van sommige liederen viel op. Zo zong de oudste vrouw bijvoorbeeld: 'Ik had een hond en die heette: So langa Libi de, Ondrofeni de (Zolang er leven is, is er ondervinding). En de hond is oud en wijs geworden'.

En toen later één van de omstanders, de voordrachtskunstenaar Otto Sterman die juist in Suriname was, op hun herhaalde verzuchtingen dat zij zo'n dorst hadden (maar ze konden niet met spelen ophouden) wat te drinken voor hen

had gehaald, zongen ze hem toe: 'Je bent van overzee gekomen om ons een weldaad te bewijzen'. Hij moest de Koningin de groeten van hen doen.

En toen er iets van avond in de lucht kwam en het koeler werd, zongen zij: 'Wan koroe winti sa tjari oenoe na oso': Een koele bries zal u naar huis geleiden.

U kunt zich voorstellen hoe verrassend, boeiend, ja onvergetelijk Suriname is voor iemand uit het zeer nette en geregelde Nederland. En nu heb ik nog niet eens gesproken over de 'lijkstatie's' – men brengt zijn doden lopend weg, in het wit, d.i. de rouwkleur, gekleed –, de moskeeën met hun zachte kleuren, de Javaanse vrouwen in hun sarong en kanten jakje; ik heb nog niet eens verteld dat men soms de rijpe vruchten aan de bomen laat hangen omdat er teveel zijn. Heerlijke papaja's soms – maar de kinderen gooien met stokken in de manja- en amandelmomen om, al zijn ze nog niet rijp, de vruchten te bemachtigen vóór de eigenaar of een ander kind ze plukt!

Er leven hier veel verhalen. Bijna zou ik zeggen: veel geesten! En dan zijn er nog de bekende typen zoals Ma-I, de oude Javaanse zwerfster met het tevreden gezicht, die langer dan een jaar op de stoep onder mijn balkon gewoond heeft. Ja, werkelijk gewoond: 's nachts haalde zij onder het huis vandaan een paar kartonnen, die ze om zich heen zette, waarna ze ging slapen met het hoofd op haar weinige bezittingen. Een ander stadstype was Van der Leyden, die vroeger heel rijk moet zijn geweest en vele huizen bezat, maar al feestend alles over de balk heeft gegooid en als zwerver zijn leven eindigde. Vorig jaar is hij gestorven.

Maar 'Didibri-foetoe' en 'Jezus' leven nog, dicht bij de brug van Poelephantje. Didibri-foetoe is een grote forse Creool met grijs haar, die aan een tafel in de nauwe doorgang tussen twee huizen kranten verkoopt. Zijn naam betekent 'duivel-voet' en hij heeft die naam gekregen omdat van hem het verhaal gaat, dat hij als vurig N.P.S.'er – de regeringspartij – iedereen die kritiek levert op de premier, een trap verkoopt. Maar vaak scharrelt er een naakt kleinkind bij hem rond. Hij heeft het op de arm of het mag op tafel zitten en tegen het kind is hij teder. 'Jezus' is meestal ook daar in de buurt te vinden. Hij is Hindostaan en heeft een prachtig smal en streng gelaat, bruin, met een rechte neus en donkere ogen in een omlijsting van lang zwart haar – en in haveloze grauwwille kleren. Of kleren... het zijn meer gaten, die door stukken stof nog aan elkaar hangen. Hij loopt met een stok en een magere knie steekt door z'n broek. Hij slaapt op een bank of op een stoep en soms staat hij zijn benen te wasen bij de pomp van Poelephantje.

O, ER IS VEEL TE ZIEN in dit wel zeer vruchtbare maar door muskieten, armoede, werkloosheid en politiek geharrewar geplaagde land, waar de mensen nog zoveel begrip voor elkaar moeten leren opbrengen. Waar het heen moet met dat onbegrip, met die armoede, met de cultuur? Men

weet het niet! Het welvarende Nederland is de rijke oom, die boter op z'n hoofd heeft en met veel dingen kan bijspringen: financiën, hulp van deskundigen. Maar eens zal Suriname het zonder die hulp moeten stellen, en dan?

Het is de verhouding tussen de mensen van de verschillende rassen die m.i. een van de moeilijkste problemen is. De andere moeilijkheden lijken mij met een verstandig beleid en hulp van buitenaf zo lang de eigen krachten ontbreken, wel op te lossen in de loop van de tijd. Maar zo iets ongrijpbaars als gevoelskwesaties zijn...?

Men doet zijn best. Tenminste, sommigen doen hun best. Het is moeilijk de mensen tot elkaar te brengen, als de interesse in elkaar niet aanwezig is.

Maar het gaat te langzaam. Dit land is naar binnen nog te verdeeld, of beter gezegd: nog te weinig één-gevoerd om er met zekerheid van te kunnen zeggen, dat het zich zal handhaven nu het rondom gist. Zie Brits Guyana, die afschuwelijke waarschuwing. En er zijn hier factoren die niet-bouwend werken aan een samengroeien: bv. de politiek. Nu ben ik niet van plan er verder op in te gaan, dat kan ik trouwens niet, daarvoor weet ik er te weinig van, maar iedereen die z'n ogen niet in zijn zak heeft zal moeten toegeven dat niet alles in Suriname er rooskleurig uitziet. De armoede, de werkloosheid maar vooral de geestelijke bevolkingsverdeeldheid zijn dingen waar hard tegen gewerkt moet worden.

Het kan zijn dat wij westerlingen dit gevaar als reëler zien dan de Surinamers zelf: wij hebben de tweede wereldoorlog meegeemaakt met z'n rassen-excessen. Het begon omdat de partij die aan de macht was op slinkse manier gebruik

maakte van rastegenstellingen, en in het begin leek het er óók wel op dat alles nog met een sisser zou aflopen. Suriname heeft het niet gekend – Suriname is blij, zonnig, is 'pas' honderd jaar vrij en hoopvol gestemd nu verschillende ontwikkelingsprojecten werkelijkheid aan het worden zijn. Ik hoop dat het later niet te zorgeloos geweest zal blijken te zijn met betrekking tot de menselijke verhoudingen binnen de eigen grenzen. Liefde hoeft nog niet. Voorlopig alleen maar begrip. Of een poging daartoe, dat is voor hier al veel.

VERLEDEN JAAR ben ik naar Nederland gevlogen. Toen we nabij Schiphol door de wolken doken en ik ineens dat rijke, tot op de centimeter uitgebuite land onder me zag, doortrokken met kaarsrechte sloten en met al de industrieën op dat dunne laagje groene gras, voorwaarden tot welvaart door mensenhanden geschapen – toen dacht ik: Wat is Suriname arm. Al had het maar een tiende van onze industrie, dan zou het land welvarend zijn.

Maar toch, wat heeft dit land veel, wat Nederland niet (meer?) bezit. Wat een rijkdom aan mogelijkheden, wat een rijkdom aan kleur, aan menselijkheid, aan spontaniteit. Suriname, arm, rijk land...

Alle foto's bij deze reeks artikelen over Suriname zijn ons welwillend ter reproductie afgestaan door het kabinet van de gevolmachtigde minister van Suriname in Nederland, afdeling Sociale- en Onderwijszaken



Een feestelijke stoet van kottomissies, een historische bruiloftstoet uitbeeldend

Gaudeamus: kweekplaats van begrip voor moderne muziek

DE TWINTIGSTE BEVRIJDINGSdag ligt vlak bij het vierde lustrum van Gaudeamus! Laat ons dan vrolijk zijn – Gaudeamus igitur. Het is de aanhef van een studentenlied dat nauw verbonden is met Brahms' Akademische Feestouverture. Het beginwoord ervan is ook de naam van villa Gerard Doulaan 21 te Bilthoven, centrum der in '45 door de joodse Duitser WALTER MAAS opgerichte stichting Gaudeamus, het internationaal contactcentrum van jonge hedendaagse componisten. Deze instelling, uniek en beroemd over de hele wereld, werkt belangeloos als 'impresario' die de hedendaagse muziek zoveel mogelijk uitvoeringskansen toespeelt! Indirect heeft de muziekwereld Gaudeamus te danken aan... Hitler! Deze hogepriester der rassenhaat heeft door het op de vlucht jagen der edelste vertegenwoordigers van het Duitse volk, onbedoeld veel positiefs tot stand gebracht. Niet alleen kwamen tal van prominente musici o.a. naar Nederland (denk eens aan een violist als Paul Godwin), maar ook vele niet-musici zoals de in zijn vaderland tot textielingenieur opgeleide Walter Maas. Met zijn ouders al in '33 naar het vrije Nederland gekomen, vestigde hij zich in Den Haag. Zeven jaar later, zes maanden na de Duitse inval, moest men de residentie verlaten. Het gezin kon toen van de componist Julius Röntgen diens leegstaande villa Gaudeamus in Bilthoven huren en blijven bewonen tot maart '42. Walter Maas heeft ruim een half jaar lang in zijn eigen villa moeten onderduiken... oceanen van tijd doorbrengend in een piepklein stikdonker plekje tussen de vlieringbalken! Tenslotte kon hij zijn leven redden door te vluchten naar Hoorn: 'Op het adres Weeltje 5, bij de familie Jan de Boer, heb ik me tot de Bevrijding verborgen weten te houden.' Toen hij zijn Gaudeamus terugzag, bleek het Herrenvolk de villa te hebben achtergelaten op een manier die valt te vergelijken met een door sprinkhanen kaalgevreten struik. Het lukte Walter Maas om de villa binnen enkele maanden te laten herstellen. Maar hij deed meer: 'Wetend dat ik aan het Nederlandse volk mijn leven te danken had, wilde ik daar iets tegenover stellen.' Zo maakte hij allereerst Gaudeamus tot een oord waar jonge uitvoerende musici zonder enige onkosten hunnerzijds kunnen optreden. Daarna maakte hij het tot een tehuis

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bonger

Redactieraad: mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht, telefoon 030 - 3 15 63

Administratie, abonnementen en advertenties: postbus 114, Utrecht, telefoon 1 01 63; postgiro 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10,—, losse nummers f 0,30

waar componisten zich in de volste rust op hun scheppend werk konden toeleggen; Henk Stam en Jurriaan Andriessen waren de eersten die daarvan profiteerden. De ontplooiing van deze intermenselijk even artistieke als sociaal succesvolle onderneming bleek zodanig, dat hij hierover nu zeggen kan: 'In Nederland hoeft geen enkel vertrappt muziekgenie onopgemerkt rond te lopen.' Hij voelde zich één met deze (aanvankelijk) Nederlandse 'zaak' en liet zich in '47 tot Nederlander naturaliseren. Prins Bernhard onderscheidde hem in '60 met de Zilveren Anjer van het Prins Bernhardfonds. Twintig jaar Gaudeamus-ervaring van Walter Maas: 'Eéns lukt het me uit de jongste componisten een genie te ontdekken. Je kunt met ze naar zee gaan en zelf op de boulevard blijven, maar ik ga met de jongens tot vlak bij de zee en dan word ik ook wel eens nat,' vertelde hij aan een journalist over de consequentie dat hij evenmin voor kritiek gespaard blijft. In '47 werd een speciale concertweek gehouden van werk dat door Jurriaan Andriessen, Ton de Leeuw en Henk Stam in Gaudeamus was gecomponeerd. Dat betekende de start der jaarlijkse Gaudeamus-concertweken, die ook o.a. in

Rekenschap

HET TWEDE nummer van de twaalfde jaargang van 'Rekenschap' opent met een artikel van dr. H. A. Enno van Gelder, 'De functie van het kunstwerk in de gemeenschap'. De lectruur geeft een grote teleurstelling, want de titel belooft oneindig meer dan het artikel geeft, de vraagstelling is zo groot en vaag, dat de antwoorden elke concreetheid missen. Zó over kunst schrijven komt niet uit boven de doorsnee-opmerkingen van kunstzinnige mensen met smaak en kennis. Daar elke poging tot omschrijving van wat schoonheid is ontbreekt, zweeft het artikel in de lucht. Het spijt mij dit oordeel te moeten geven over een artikel van een geleerde aan wiens boeken de wetenschap der geschiedenis zoveel te danken heeft. Prof. G. Gonggrijp schreef een artikel 'Vertrouwen – waarin?', waarin hij, op typisch 19e eeuwse wijze, analyseert waarop het vertrouwen van de humanist gebaseerd kan zijn. Mijn bezwaar tegen het stuk is, dat het 'ouderwets' aandoet en vele moderne problemen van cultuur en ethiek voorbij gaat. Het is te eenvoudig gesteld door de schrijver. De opmerkingen over 'Cultuur en techniek' van dr. W. G. L. de Haas, die op de laatste landdag van 'Socrates' tot geanimeerde discussies leidden, hebben niet de pretentie van iets nieuws te brengen, maar zij geven voortdurend het bewijs, dat de spreker goed op de hoogte is van de problemen zoals zij nu zijn. Het geestige en rijke betoog geeft de visie van een onafhankelijk denkend man. De Neerlandicus B. W. E. Veurman droeg een studie bij over het kind in de literatuur, getiteld 'Er was een kind, zo klein een kind...' Met tal van voorbeelden uit de letterkunde illustreert hij zijn stelling, dat in middeleeuwen, 16e en

Hilversum en Utrecht zouden gaan klinken. Sinds '51 worden in Gaudeamus ook Internationale muziekweken gehouden. Werken van 140 hedendaagse componisten werden daar tot nu toe al gespeeld, van Badings(!) t/m Jan van Vlijmen en van Bartok t/m Varèse. Ook zijn er eigen-werk-concerten door componisten die tegelijk hun eigen vertolkers en toelichters zijn. Van '53 af wordt er elk jaar door een autoriteit een analyse-cursus voor jonge componisten gegeven via bandopnamen van de in de Muziekweek uitgevoerde werken. Ook Gaudeamus staat in het teken van de technische opgang dezer eeuw; er staat een volledig toegeruste elektronische klankstudio ter beschikking der 'elektronici' onder de componisten. Nog een aspect: er is jaar na jaar nu een internationaal concours voor jonge vertolkers (t/m 35 jaar) waarbij de deelnemers mede door hun programmakeuze van hun hedendaagsmuzikale gezindheid moeten blijken. Gaudeamus heeft zijn internationale faam mede te danken aan de zeer hechte band met de Nederlandse 'omroepzuilen'. Zijn uitgebreide propaganda en daaraan verbonden administratie kunnen worden volgehouden door subsidies van de overheid en de omroepen! Dit Gaudeamus is in ons land dé grote kweekplaats van begrip voor de moderne muziek, of, zoals Walter Maas het formuleert: 'Werk van Peter Schat, Will Eisma en Jan van Vlijmen blijft in de geschiedenis bestaan als de muziek der twintigste eeuw. Hoe men er ook over denkt, dáaraan geldt te besteden is de moeite waard. Aan gekkere dingen worden miljarden uitgegeven!'

Leo Hoost

17e eeuw, de volwassene wel oog heeft gehad voor het typisch kinderlijke. De stelling van prof. v. d. Berg e.a. dat het kind pas 'geboren' wordt in Rousseau's tijd wordt uitvoerig aangevallen. Ook de lectruur van dit artikel geeft een gevoel van lichte teleurstelling. De belezenheid, speurzinnigheid, kundigheid van de auteur is buiten kijf, maar de meeste voorbeelden die de schrijver geeft en zeker het laatste verhaal over Pieter de Grebber zijn geen illustraties van zijn stelling. Een aardige, kundige interpretatie van een paar middelnederlandse regels is nog geen argument voor de stelling. Ook dit artikel gaat mank aan een concrete, precieze vraagstelling. Wat wil de schrijver aantonen? Het wordt niet duidelijk. H. Bonger besprak het boekje 'Mens-woorden met of zonder God', dat bij Dekker en v. d. Vegt in Nijmegen verscheen, ongunstig, en dr. Roethof verklaart in 'De Johnsondoctrine' waarom het dagelijks bestuur van het H.V. aan de minister-president een brief heeft gezonden waarin de verontrusting wordt geuit t.a.v. de politiek van de Amerikaanse president. Dezelfde schrijver wijdt een beschouwing aan het 'ambassade-tje-bestormen', dat steeds meer in zwang komt. 'Zelfs een kind kan constateren, dat het bestormen van ambassadegebouwen en het verbranden van bibliotheken minstens genomen een zinloze zaak is, die geen enkele bijdrage kan leveren tot de oplossing van enig probleem...' De beeldhouwer Rob Bleute besluit het nummer met een stukje, waarin hij zijn vaste vertrouwen uitsprekt, dat er weer een synthese tussen beeldhouwkunst en architectuur zal komen. De flats van nu staan in 'onleefbare woonwijken' en zijn steriel. B.

IK denk er ZO over

Vreemde verdediging

In 'De Open Deur' verdedigde ds. Buskes zijn wereldbeschouwing tegenover die, waarvan op het congres van het H.V. enkele sprekers getuigden. In M. en W. van 24 juli schrijft de heer B. daarover en hij vindt het een vreemde verdediging. Hier staan twee meningen tegenover elkaar, die ik geen van beide appreciëren kan. Het is de opvatting van dr. Bongers waartegen ds. Buskes zich vooral keert: 'Het absurde is het enige waarmee wij te maken hebben, maar de zinloosheid kunnen wij overwinnen door het scheppend werk en antwoorden kunnen wij vinden in medemenselijkheid.' Als de wereld absurd was en zinloos, dan zou er geen sprake kunnen zijn van wetmatigheid, noch in de bouw van het heelal, het zonnestelsel, het atoom, het kristal, noch in de omhoogstrevende evolutie van de levensvormen, van het eencellig leven in de diepzee tot aan het hersen- en zenuwstelsel van de mens, noch in de cycluswet en de langzame opgang die men kan opmerken in de wereldgeschiedenis, in de cultuurgeschiedenis, in de economie. Als de mensheid niet anders was dan een onsamenvangende menigte van individuen zonder verband, dan zou er van evolutie niet eens sprake kunnen zijn

en leefden we nog in het oerwoud als vrije jagers. Als dr. Bongers zegt: 'De wereld is absurd en zinloos', dan zegt Jan Cremer: 'Ben je bedonderd, het is toch een rotzooi, haal wat je krijgen kunt. Leve de hoogconjunctuur! Geld, een auto, een villa en een lekker leven.' Deze consequentie echter wijst dr. Bongers af. Waarom? Omdat hij zich verantwoordelijk weet, omdat hij zich verbonden weet aan de wereld, omdat hij zich stelt onder de wet van orde, redelijkheid en wetmatigheid. De Wet waarop de hele wereld gegrondvest is. Ds. Buskes noemt die God. Wij humanisten geven haar liever geen naam en vooral die naam niet, omdat daar bloed aan kleeft. In de tweede helft van de vorige eeuw was men van mening dat de wereld bestond uit materie en krachten, die met die materie een toevallig spel speelden. Stof en kracht, en anders niets. Nu, honderd jaar later zegt de wetenschap: materie is een vorm van energie, dus de stof is geschrapt en er blijft slechts kracht. Als dit zo is, dan is die Kracht of die Energie de Schepper van hemel en aarde, die door christenen en moslims en hindoes en alle volken op aarde wordt aanbeden als een God, wat overigens volmaakt overbodig is. Wie van een hoge toren springt valt te pletter, of hij in de zwaarte-kracht gelooft of niet.

J. P. M. Jansen

Vóórgeschiedenis der ethiek

MET OPZET - zegt prof. dr. J. de Graaf - heeft hij zijn boek over de tien eeuwen denken over goed en kwaad tussen Ambrosius (vierde eeuw) en Dante (veertiende eeuw) 'de ethiek van de gekerstende levensorde' en niet die van de christelijke levensorde genoemd. Het is, voor wie belangstelling heeft voor deze dingen, een boeiend, goed leesbaar boek geworden.

In helder navertelde fragmenten van hun werken levert De Graaf een breed en aansluitend tafereel van denkers als Augustinus, Boëthius, Abélard, Clairvaux, Eckhart, Thomas van Aquino, Duns Scotus, Ockham, Dante en tenslotte van ketteren als de katharen, waldenzen, chilias-ten. Het is instructief geschreven en de auteur heeft met de stukken nog eens bewezen, dat een eenheidscultuur ook in de middeleeuwen niet tot stand is gekomen. De wereld van die tien eeuwen is veelkantig en even meervoudig als de onze. Opvallend is de eeuwige poging om de veelvuldigheid van het leven te vangen in één uitgangspunt, één orde.

Misschien is de tegenmelodie niet steeds even duidelijk geaccentueerd. Nu leidt de structuur van dit handboek tot de idee - indien men de bladzijden niet echt vergelijkend bestudeert - dat pas tegen het einde van de periode de ketter zijn kop opsteekt. Dat is niet waar - ze waren er steeds. Anderzijds vraag ik mij af of De Graaf gelijk heeft als hij een figuur als Abélard een eenzame acht in die groei van de theocratische visie. 'Hij blijft', zegt de auteur, 'met de opvallend subjectieve trek in zijn ethiek een eenmalige verschijning in zijn tijd' (63). Hierbij wordt naar mijn smaak te weinig in het licht gesteld hoezeer toch de geest van Abélard heeft doorgewerkt tot in Thomas van Aquino en zelfs in de moraal der jezuites - met name de gedachte dat de intentie en niet de daad onderwerp van een zedelijke beoordeling

moet zijn. Voor de tegenmelodie ware het dan weer goed geweest te vermelden dat uit het intellectuele centrum dat Abélard op de heuvel van Sainte Genoveva had gevormd, de Sorbonne is voortgekomen.

Voor het contrapunt (om nog even bij de niet zo briljante beeldspraak te blijven) van een boek als dit is er nog iets van belang. In het excerpt van het werk van Thomas van Aquino wordt - verstoort in die twintig bladzijden die De Graaf er voor gebruikt - in drie regels gezegd: 'Geloven moet een vrije daad zijn. Niemand mag men daartoe dwingen. Toch verdienen ketteren de doodstraf, omdat zij hun gelofte verbreken.' (99).

Wie nu iets weet van de geschiedenis der tolerantiegedachte, die weet hoe het eerste fragment van het citaat - 'geloven moet een vrije daad zijn' - herhaaldelijk aangehaald wordt om de verdraagzaamheid der roomse leer te illustreren. Die beredenering der vrijheid van het geloof wordt dan ontleend aan het hoofdwerk de summa theologica (I, II). De verontschuldiging van het ongeloof is daar bestemd voor hen die het christelijk geloof niet kennen. In het tweede boek wordt echter de ketter dodelijk veroordeeld. En niet - zoals De Graaf te beknopt zegt - doordat hij een gelofte schendt, maar omdat de kerk moet excommuniceren, tot de dood er op volgt.

Het is duidelijk dat deze soort van verfijningen bezwaarlijk geleverd kunnen worden in een geschiedenis van duizend jaar denken in het bestek van 140 bladzijden. De voordelen van de methode van De Graaf zijn echter duidelijk. Het is een goed leesbaar overzicht.

P. Spigt.

'De ethiek van een gekerstende levensorde' door prof. dr. J. de Graaf-Bijleveld (Utrecht) 1964.

leven
sverz
ekering
op
index
benad
ering
basis

Aurora

Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.

NAAM:

ADRES:

WOONPL:

(In open envelop, gefrankeerd met 7 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).

Lezingen voor de radio

Zondag 19 sept. VARA 9.45 uur: Th. W. Polet: 'Wie niet werkt...'

Zondag 26 sept. VARA 9.45 uur: Matthew I. Spetter: 'De hartstocht die onze verwondbaarheid heelt'.

Zondag 3 okt. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: 'Uit humanistisch oogpunt'.

Zondag 10 okt. VARA 9.45 uur: L. P. G. Nelemans: 'Een menswaardig bestaan'.

Het Humanisme in de Moderne Wereld

Zojuist verschenen een brochure van de gehouden inleidingen op het 16e congres van het Humanistisch Verbond.

De sprekers waren:

Prof. Dr. J. P. Mazure over
Het Humanisme tegenover de sociaal-culturele situatie in de wereld.

Dr. H. Bongers over
De verwarring en onzekerheid van onze tijd.

Deze brochure wordt ingeleid door Prof. Dr. J. P. van Praag.
Prijs f 0,85

Te bestellen bij Centraal Bureau, postbus 114, Utrecht.
Postbus 114, Utrecht - Giro 30.49.60.

ANNONCES

Jongeman (29), donker haar en ogen, HBS-opl., bereisd, veelz. interessen en hobbies z.s.k.m. lief en goed meisje tot 28 jr. Wie schrijft eens? Alle brieven - liefst m.f., o.e.r. - worden beantw.
Brieven onder nr. MW 193 aan het bureau van dit blad.

Dame 56 jr., Rott., goede versch., m. huis en ink. zoekt vriend (ook v. buiten), goed mil. t. 58 jr., i.b.v. auto of rijbew.
Brieven onder nr. MW 194 aan het bureau van dit blad.

Beschaafde jongeman, 36 jr., zag zich gaarne opgenomen als paying guest in goed milieu, bij voorkeur acad. gevormd. In Groningen of omg.
Brieven onder nr. MW 195 aan het bureau van dit blad.

Kamer gezocht in Amsterdam tegen 1 oktober voor jonge man b.b.h.h. Brieven aan H. D. J. Meyer, arts, Terneuzen, Frans Halslaan 32.

Lerares zoekt prettige woongelegenheden in Amsterdam, bijv. ongemeubileerde kamer en kookgelegenheid. Brieven onder nr. MW 196 aan het bureau van dit blad.

Alleenst. wed., hum., 67 jr., gez. vit. zoekt contact met ernstig besch. en vit. heer.
Brieven onder nr. MW 197 aan het bureau van dit blad.

Voogdijvereniging zoekt niet kerkelijk pleeggezin met meerdere kinderen in Amsterdam of naaste omgeving, dat bereid is een jongetje van 3 jaar (eventueel tijdelijk) op te voeden. Frequent familiecontact is aanwezig.
Brieven onder nr. MW 198 aan het bureau van dit blad.

Leraar zoekt beslist rustige kamer(s), douche, gasaansluiting of keukentje in Den Haag, Statenkwartier, Van Stolkpark of Scheveningen. Brieven onder no. M.W. 199 aan het bureau v. d. blad.

het wonder

samengesteld door:

Drs. D. Braun O.F.M., P. N. Kruyswijk, Prof. Dr. G. A. Lindenboom, Ds. G. van Loenen, J. J. C. Marlet, zenuwarts, Drs. J. G. van der Ploeg, Dr. D. H. Prins, Prof. Mag. Dr. E. C. F. A. Schillebeeckx O.P., Ds. P. Simoons, Dr. I. Vijlbrief, Drs. J. A.M. Weterman.
(Uitgave N.G.C. no. 26)

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 26.

„Opvoeding op het gebied der sexualiteit”

geschreven door Prof. Dr. A. C. Drogendijk, P. J. F. Dupuis (arts), Prof. Dr. Ir A. F. van Leeuwen S.J., A. G. van Omme (arts), J. Reehorst, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Prof. Dr. H. R. Wijngaarden, Dr. R. Zijlstra. (Uitgave N.G.C.).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 22.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

In het komende nummer o.a.

M. Marcenaro-Huygens: Ontmenselijking van de muziek.

H. J. Roethof: Europa, de wereld, het humanisme.

Libbe van der Wal: Aan de wieg van de humanistiek.

P. Krug: Dialoog tussen Oost en West.

Abonnementsprijs:

f 9,50 per jaar (voor donateurs en de contribuanten van Socrates en voor studenten f 8.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.



**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Postbus 114, Utrecht

Giro 582293

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de „Vegetarische Bode”. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen.

Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2.
postgiro 201587.

Zojuist verschenen

**ECHT EN ONECHT IN GELOOF EN ONGELOOF
3E DRUK**

T. T. ten Have

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 0,95 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht met op het strookje de vermelding uitgave nr. 6501.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER-DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.